

La filosofia

COM A

forma de vida

Liceu Joan Maragall de Filosofia

*Albert Llorca (ed), Antoni Bosch-Veciana,
Jordi Bayod, Marta Doltra, Rosa Rius,
Gonçal Mayos, Ginés Navarro, Lluís Roca*

La Busca edicions s.l.

© Els autors
© Il·lustració de coberta i del portal commemoratiu
del 30^è Aniversari del Liceu Maragall: Mireia Llorca
© Coordinació i Presentació: Albert Llorca

Primera edició: maig de 2013
ISBN: 978-84-941195-3-8
Dipòsit legal: B-8738-2013

Disseny gràfic: Marta Rovira
Impressió: Publidisa
www.publidisa.com

© La Busca edicions s.l.

Qualsevol forma de reproducció, distribució,
comunicació pública o transformació d'aquesta obra
només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars,
 llevat de les excepcions previstes per la llei. Heu de dirigir-vos
a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos),
www.cedro.org, si necessiteu fotocopiar o escanejar
algun fragment d'aquesta obra.

La Busca edicions s.l.
Castellterçol, 3
08023 - Barcelona
Tel. 93 213 90 69 - 93 487 47 46
Fax 93 487 47 46
Correu electrònic: labusca97@hotmail.com
www.labusca.cat

ÍNDIX

Presentació (Albert Llorca).....	9
«Qu'est-ce que philosopher?». Pierre Hadot i la manera de viure filosòfica (Antoni Bosch-Veciana)	15
La cura de l'anima o el camí de la saviesa (Albert Llorca).....	69
Pierre Hadot i Montaigne, «filòsof impremeditat i fortuït» (Jordi Bayod)	101
Racionalisme i Sentiment (Marta Doltra).....	119
De l'alegria i el dolor en María Zambrano (Rosa Rius).....	139

La sospita com a forma de vida filosòfica (Gonçal Mayos).....	159
Bataille o els incerts reflexos del desig (Ginés Navarro)	181
La filosofia com art de viure: el diàleg (im)possible entre Pierre Hadot i Michel Foucault (Lluís Roca)	203

LA SOSPITA COM A FORMA DE VIDA FILOSÒFICA

Gonçal Mayos (UB)*

*«Sobre com entenc el filòsof,
com una terrible matèria explosiva
davant la qual tot està en perill».*

F. NIETZSCHE, *Ecce Homo*

Per assimilació a les ciències, la modernitat ha tendit a considerar la filosofia com un saber especialitzat que té poc a veure amb la forma de vida seguida pels seus practicants. Avui en general la forma de vida d'un filòsof no es distingeix de qualsevol altre docent o –quan ha aconseguit visibilitat en els medis– de per exemple certs periodistes, divulgadors científics i opinants mediàtics habituals.

Per això, si demanem exemples de filòsofs vius, no seria estrany que sorgeixin els noms de Eduard Punset, Jorge Wagensberg, Eudald Carbonell, Jaume Barberà o inclús Pep Guardiola. Deixant de banda que segurament en molts sentits aquests personatges poden respondre profundament al que –en el fons– podem considerar un filòsof, el cert és que no s'autodenominen a si mateixos d'aquesta

---

* Professor titular de la Universitat de Barcelona, consultor de la UOC i director del Grup Internacional de Recerca «Cultura, Història i Estat». El seu web universitari és www.ub.es/histofilosofia/gmayos («gmayos» en qualsevol cercador).

manera. I –sens dubte– la gent del carrer no sabia distingir-los dels que sí ho fan.

Però no sempre ha estat així. Tradicionalment la filosofia havia representat una forma de vida que especificava i distingia els seus conreadors de la resta de ciutadans, estudiosos o intel·lectuals. Certament a Grècia, la filosofia s'identificava com l'*episteme* (la ciència per antonomàsia) i habitualment incloïa l'estudi de les matemàtiques, el món natural i l'existència social humana. Però, no era només un saber contemplatiu o especulatiu, i els seus practicants compartien (sovint inclús ostentaven) un tipus de vida i unes actituds socials que clarament els identificava. Pràcticament tothom els reconeixia com a tals, encara que sovint no sabessin dir què «feien» exactament o què era la filosofia.

L'estudiós francès Pierre Hadot ha dedicat gran part de la seva obra a analitzar el paper de la filosofia com a actitud vital i com a específica forma de vida.¹ Ara bé, com que l'especificitat i diferenciació del viure filosòfic s'ha perdut sobretot durant la modernitat occidental, els estudis de Hadot se centren sobretot en la filosofia antiga i medieval, així com en moltes filosofies no occidentals. L'excepció la troba Hadot, en autors com Schopenhauer o Nietzsche, on es torna a veure com la filosofia marca profundament la seva manera personal de viure.

Evidentment estem d'acord en aquesta visió de filòsofs com Schopenhauer i Nietzsche.² De fet en aquest article volem desta-

-
1. Vegeu especialment Pierre Hadot, *La philosophie comme manière de vivre*, Paris, Albin Michel, 2002. Però en pràcticament totes les obres de Hadot es present i analitzada la dimensió vivencial de la filosofia. Així per exemple en Pierre Hadot, *Ejercicios espirituales y filosofía antigua*, Madrid Siruela, 2006, i *Etudes de philosophie ancienne*, París, Les Belles Lettres, 1998.
  2. Vegeu G. Mayos, «Schopenhauer: exiliat filosòfic i existencial d'Occident» a *Schopenhauer avui*, R. Alcoberro i G. Mayos (eds.), Barcelona: La Busca, 2011, pp. 9-28. I G. Mayos «Nietzsche: desde el nihilismo hacia la Postmodernidad» en *Macrofilosofía de la Modernidad*, Rota: Libro, 2012, pp. 251-270.

car una actitud vital molt forta en aquests filòsofs, però que també ha estat present d'alguna manera en tot filosofar i que avui —a diferència d'altres coses— encara és molt més estesa i vigent. Ens referim a la sospita com a actitud vital.

Creiem que en la postmodernitat i l'allargada època-post³ que la segueix, la sospita és molt profundament present en la vida i manera de pensar de tots nosaltres (i no només dels filòsofs!). D'alguna manera s'ha convertit en una espècie d'actitud omnipresent que acaba contaminant totes les altres actituds vitals. Una profunda, indeleble i conscient sospita acaba marcant tota la nostra època, cultura i societat. Encara que sovint de forma inconscient, no prou òbvia ni visible, la sospita afecta profundament la forma contemporània de viure.

Per això creem que en la actualitat —tots (o gairebé) els que no renunciïn a una mirada inquisitiva i lúcida— estam marcats per la sospita i —encara més— estem condemnats a viure dintre d'ella. És a dir: fent de la sospita la nostra eina creativa més poderosa i universal, però alhora sense poder tampoc lliurar-nos mai d'ella ni refutar-la, al menys en algun àmbit parcial. Per això la perpètua convivència amb la sospita esdevé un tret essencial de la nostra societat i «època-post».

Per tant i potser en el sentit negatiu dels termes, cal que ens apliquem a nosaltres mateixos el famós epítet de «mestres de la sospita»⁴ que Paul Ricoeur va forjar per a referir-se —en positiu— alhora a Marx, Nietzsche i Freud. Com diu Ricoeur poc després del Maig del 68 que fou un moment clau de la sospita contemporània: 'Le philosophe formé à l'école de Descartes sait que les choses sont douteuses, qu'elles ne sont pas telles qu'elles appa-

---

3. No necessàriament identificable amb el postmodernisme, però sí amb la superació del marc tradicional estrictament modern, encara que no sapiguem cap on ens condueix.

4. Vegeu Paul Ricoeur, *Freud: una interpretació de la cultura*, México, Siglo XXI, 1970.

raissent; mais il ne doute pas que la conscience ne soit telle qu'elle apparait à elle-même...; depuis Marx, Nietzsche et Freud nous en doutons. Après le doute sur la chose, nous sommes entrés dans le doute sur la conscience. [...] Mais ces trois maîtres du soupçon ne sont pas trois maîtres de scepticisme; ce sont assurément trois grands *destructeurs*. [...] A partir d'eux, la compréhension est une herméneutique: chercher le sens, désormais, ce n'est plus épeler la conscience du sens, mais en *déchiffrer* les expressions. Ce qu'il faudrait donc confronter, c'est non seulement un triple soupçon mais une triple ruse [...] Du même coup se découvre une parenté plus profonde encore entre Marx, Freud et Nietzsche. Tous trois commencent par le soupçon concernant les illusions de la conscience et continuent par la ruse du déchiffrement...'⁵

En l'actual «època-post», som tots «mestres de la sospita», no només perquè (com se sol dir) Marx, Nietzsche i Freud són els gegants sobre les espatlles dels quals estem enfilats i per això –encara que nosaltres som nans– la nostra sospita pot arribar més lluny i ser més completa. També ho som en un altre sentit molt més perillós (com es veurà cap al final de l'article): estem més profundament i angoixadament marcats per la sospita. No la podem deixar mai, no en hem poder sortir... mai. Ha esdevingut en molts sentits la nostra condició.

Per això, actualment i excepte les filosofies positivistes, merament analítiques i properes a les ciències, totes les filosofies i tots els filòsofs ho són «de la sospita». Avui tots som «filòsofs de la sospita» i, d'una manera o altra, acabem abocats a alguna de les moltes «filosofies de la sospita» que ens rodegen. Avui tots som d'alguna manera un animal que sospita... i en un sentit més radical que ho hem estat sempre i com a espècie.

---

5. Paul Ricoeur, *Le conflit des interprétations*, Paris, Seuil, 1969, p. 149.

L'animal que sospita?

¡En principi, la sospita és una actitud humana força normal, molt tradicional i sovint... molt necessària. Es basa en el dubte, la desconfiança, el recel, la suspicàcia, la intuïció... de què alguna cosa no funciona, que no és tal com sembla, tal com es presenta ni tal com ens la imaginem. La sospita neix de la consciència que sovint ens enganyem, fins i tot en les coses que creiem més sòlides, objectives, compartides, reals...

Encara més, la sospita neix de la convicció que necessàriament hem de posar a prova les nostres conviccions i seguretats, no només escutar-les amb fred esperit crític o científic, sinó amb la més càlida, fèrria i apassionada lucidesa. Apareix així la necessitat radical de sospitar activament perquè sabem que, només així, podem ser capaços de distingir veritat de falsedat, realitat de fantasia, sentit d'il·lusió...

Fins aquí, podem dir que la sospita és una característica típicament i essencialment humana. Ho és fins i tot quan es torna malaltissa o patològica, en forma de fantasia paranoica o de bogeria esquizofrènica, ja que és una malaltia típicament humana i sovint molt propera a la voluntat de veritat, de dominar-ho i de conèixer-ho tot.

Malgrat que diem que les guineus són animals molt desconfiats, astuts i difícils d'enganyar, som conscients que poques espècies com la humanitat han fet de la desconfiança, el dubte o la sospita una actitud clau de la seva supervivència i hegemonia global. A un nivell comparable a l'habilitat tècnica, al racionalisme convençut o la voluntat de domini, poques espècies com la humana han fet de la sospita la seva forma de vida i una actitud de fons que l'acompanya permanentment –si bé s'activa només de tant en tant– en la seva lluita per la supervivència i per autoconèixer-se.

A més de facultats com la raó, la capacitat de conviure políticament, la facultat de parlar o el poder fer eines, etc., també la sospita ha estat clau per a la humanitat. Ha ajudat a què, sent físicament tan indefensa, la humanitat hagi aconseguit sobreviure als paranys i enganys d'altres animals, i inclús enganyar-los i parar-los-hi prou paranys com per a convertir-se en el màxim depredador.

La capacitat de sospita ha estat clau, doncs, per a que l'oportunista omnívor que era l'humà primitiu, esdevingués gran caçador i ingerís gran quantitat de proteïnes i greixos càrnics, com per a fer créixer encara més el cervell humà. Podem dir, doncs, que la sospita (com la raó) es retroalimenta i tendeix a potenciar-se a si mateixa. Tant és així que segurament la sospita (potser més que la raó) és una actitud que no ha fet sinó créixer durant la història de la humanitat. La sospita ha estat clau en la nostra manera de viure tradicional, però encara més ens acompanya en l'actualitat (potser inclús esdevenint en certs moments dolorosa i angoixant).

És obvi que els humans no hem aplicat la sospita només a les relacions amb la resta d'animals, sinó —i molt especialment— a les relacions entre els humans i —en moments lúcids— en la introspecció amb nosaltres mateixos. Aquest és —encara més— un tret específicament humà! Excepte els primats més emparentats amb nosaltres, sembla que només els humans apliquem amb certa sistematicitat la sospita als nostres semblants, al propi grup, a la pròpia família i —inclús— a la nostra personal consciència íntima.

Alguns exemples humans de sospita

A ningú no escapa que la sospita respecte familiars i íntims és especialment destacable en un animal com és l'humà: gregari, social, polític i que aïllat del grup és totalment indefens. Significativament, cap altre animal (ni el llop!, que viu necessàriament en ma-

nades molt jeràrquiques) no té la facilitat i tendència dels humans per la sospita, la desconfiança, el recel i el dubte insidiós respecte els nostres iguals!

En els humans, la sospita esdevé una actitud inequívocament i exclusivament humana quan s'aplica especialment sobre un mateix! Sobre el que hom és i vol ser, el que hom creu i vol creure, el que hom s'atreveix a dir-se i a conèixer de si mateix. D'aquesta manera la sospita pot estendre's fins i tot sobre si mateixa i esdevenir «sospita de la sospita».

Però anem a poc a poc. No cal aprofundir massa per a copsar que en les manades salvatges de llops no té cap sentit el que passa per exemple dins de la pel·lícula «Sospita»⁶ de Hitchcock: per mil indicis, una dona sospita que el seu marit la vol matar, però també dubta de la seva pròpia sospita i no sap prendre cap decisió concloent.

Pensem-ho detingudament: sembla clar que un llop pot desitjar matar algú de la seva pròpia manada, inclús és possible que aquest altre sigui capaç de sospitar-ho. Però coincidiran amb mi que cap llop salvatge conviurà amb la sospita, durant el període relativament llarg en què tantes dones (potser també homes) ho han fet, fins que els seus temors s'han complert finalment o s'han mostrat sospites ridícules.

A la pel·lícula de Hitchcock, la sospita o els motius de sospita són aclaparadors: Johnnie —el marit— és manifestament un poca-vergonya, mentider, egoista, jugador, malbaratador i irresponsable. Ha forçat el casament, malgrat l'oposició del sogre, però esperant manifestament viure dels diners d'aquest. Es ven fins i tot els regals de noces. Trenca la confiança de Lina —la muller— i d'un parent —estafant-lo— que li han aconseguit un treball. Lina veu com

---

6. *Suspicion* (1941, Alfred Hitchcock). Protagonitzada per Cary Grant i Joan Fontaine, és un thriller psicològic basat en la novel·la *Before the Fact* d'Anthony Berkeley amb guió de Samson Raphaelson, Joan Harrison i Alma Reville.

menteix a la justícia quan l'investiguen per assassinat... Per tant, podem concloure que la sospita no enganya Lina quan l'avisava que pot ser la propera víctima del seu marit, ja que n'és el beneficiari de la seva assegurança de vida.

La pel·lícula aconsegueix mostrar creïblement l'enorme capacitat humana per a suportar durant força temps una sospita tan cruel. Hitchcock mostra magistralment com la sospita s'apodera de la vida i de la ment de Lina (alhora reprimint-la i, alhora, cultivant-la) sense poder lliurar-se'n ni tampoc poder actuar en conseqüència. Aquesta sembla una característica molt típica i específica de l'ésser humà... especialment en la nostra «època-post».

Certament, Lina mostra una tolerància i alhora morbosa fascinació per la sospita que difícilment podríem trobar en cap altra espècie. Com dèiem, no tindria sentit en cap llop ja que es recrea en la sospita ni romanen sense actuar en conseqüència. Els llops no semblen tan capaços de conviure permanentment en la sospita com poden fer alguns humans.

Les regles de convivència dins la manada, els ho impedeix. Si hi ha cap desig o intent assassí (p.e. pel lideratge de la manada), el desenllaç sol ser ràpid, violent i –aparentment– no deixa duplicitats psicològiques. Inclús s'ha estudiat el mecanisme etològic pràcticament automàtic que fa que, en la més agressiva baralla entre dos membres de la manada, si l'un es rendeix ensenyant el coll indefens a l'altre, aquest automàticament veu reduïda la seva agressivitat i perdona la vida del derrotat. A partir d'aquí la manada recupera la «tranquil·litat» i la cohesió interna.

És a dir, d'una manera brutal però expeditiva, s'acaba amb la discòrdia i amb la sospita. Evidentment, dins d'una manada de llops, si hi ha cap membre prou fort, capaç, etc. com per guanyar i substituir el llop «alfa», ho acabarà intentant. Això no és cap sospita dins del seu món, sinó una certesa i inclús una necessitat. Ara bé, una vegada s'ha decidit el lideratge, la discòrdia mor dins del grup, i immediata-

ment torna la confiança, la jerarquia, la unitat, la comunitat... Sobre-
tot desapareix la sospita que cap membre de la manada pugui tenir
sobre la solidaritat vers ell de la resta de membres.

Els antropòlegs han qualificat de «mecànica» o «automàtica»
aquest tipus de solidaritat i comunitat, precisament per a distin-
gir-la d'altres tipus on la sospita d'altri no desapareix (cosa que està
correlacionada –per molt que sorprengui– amb la llibertat, la indi-
vidualitat i capacitat d'actuar independent). Suposo que per això,
la humanitat ha hagut d'aprendre i sembla força capaç de conviure
amb la sospita, de vegades gairebé permanentment i fins al punt
de córrer el perill de no acabar aclarint ni difuminant les seves sos-
pites, o restar-hi presoner d'una manera sorprenentment morbosa.

Així, retornant a la pel·lícula *Suspicion* de Hitchcock, la seducció
que Johnnie desperta en Lina i en tot el públic, li permet anestesiar i
diferir la sospita. Lina i el públic concedeixen un tant exorbitat be-
nefici del dubte a l'egoista marit que, inclús, impulsà els Estudis Uni-
versal de Hollywood a obligar Hitchcock a canviar el final. Signifi-
cativament, es va haver de filmar un improvisat «happy-end», d'altra
banda molt poc creïble donat el desenvolupament de la història.

Recordem-lo: conscient que sospita d'ell i vol fugir, Johnnie fa tot
per a no deixar sola la seva dona. Però, quan ha forçat l'ocasió ide-
al per desfer-se'n (en una forçada corba la porta del cotxe s'ha obert
i Lina penja damunt del penya-segat), sorprenentment i encara que
sembla voler-la empènyer, de sobte l'agafa i la posa a resguard.

A *Sospita* (i inclús en aquest final imposit), Hitchcock exem-
plifica molt bé la capacitat humana per a viure i recrear-se en la
sospita, sense saber-la destriar de la sospita sobre la pròpia sospita.
També podem trobar un comportament molt similar, en la pel-
lícula de Joseph Losey *El servent*⁷. A partir dels moments inicials,
a ningú se li escapa (inclòs el jove amo aristòcrata) que l'objectiu

---

7. De 1963 amb guió de Harold Pinter, a partir d'una novel·la de Robin Maugham.

últim del seu servent (un magnífic Dick Bogarde) és invertir els papers i fer-lo totalment dependent. El que passa és que, com va explicar Hegel,⁸ l'amo no pot prescindir del seu esclau, encara que arribi a percebre que aquest estigui invertint la relació. El necessita tant per a relacionar-se amb el món i n'està tant totalment seduït, que la seva pròpia ment lluita aferrissadament per a fer callar el diagnòstic que li ofereix la seva racional sospita.

Heus aquí un altre exemple de com la condició humana facilita dialèctiques i dependències similar, fent que acabin claudicant facultats tan poderoses com són la sospita, la crítica, la lucidesa racional... Pensem que –lamentablement– aquestes perilloses dialèctiques i claudicacions sovintegen cada vegada més en la nostra «època-post».

Sospitar de la pròpia sospita

D'altra banda, és molt difícil pels humans eliminar la sospita, totalment! I encara més en temps «post» com els actuals. Per això, podem dir que el públic (no només Lina la muller protagonista de «Sospita»⁹) «s'esforça» per a no dissoldre del tot el parèntesi en l'acció que sol durar mentre hi ha encara una possibilitat de dubte o de sospita sobre la pròpia sospita. Contra tota informació, volem creure que dubtem sobre les intencions del marit respecte la seva muller. Per això, molt significativament, l'Oscar a la interpretació li van donar a Jean Fontaine i no a Cary Grant.

---

8. Vegeu G. Mayos, «El subjecte modern entre desig i mort» a *Eros y Thanatos*, Barcelona, La Busca, 2003, p. 105.

9. «Sospita» o «Suspicion» (1941, una època de guerra i fortes sospites) és una pel·lícula nordamericana d'Alfred Hitchcock, amb Cary Grant i Joan Fontaine (Oscar a la millor actriu). És un thriller psicològic basat en la novel·la *Before the Fact* de d'Anthony Berkeley.

Deixant de banda que Cary Grant gairebé sempre es mereix tots els premis (com Messi i que, per tant, es podia permetre perfectament no guanyar-lo mai) i que l'Acadèmia de Hollywood sol equivocar-se com la resta d'humans, podem entendre ara el seu veredicta per la fascinació humana davant la sospita. Hi ha hagut molts papers memorables de «canalla simpàtic» com el que fa Cary Grant, mentre que era sorprenent i molt difícil de fer creïble la sospita paralitzada per un dubte en realitat inexistent, que ha de representar Jean Fontaine.

Certament l'Oscar de la sospita no el pot rebre qui en realitat mai no sospita, com no el podria rebre cap llop. Només el pot rebre un humà capaç d'experimentar fins al fons i amb tota l'ambivalència, tant la sospita, com la sospita de la sospita. Una altra cosa és que, tampoc no ens ha d'estranyar que l'Oscar a la sospita, l'havia de guanyar una dona. És a dir: algú acostumat a estimar i alhora a sospitar de l'estimat. Algú especialment acostumat a conviure amb la sospita. Evidentment, Joan Fontaine va guanyar l'Oscar també per la dificultat de transmetre tota l'ambivalència i complexitat psicològica de la dona que sospita del marit però, com que l'estima, també sospita d'ella mateixa (i això és potser el més important!). És a dir, sospita de la pròpia sospita.

Dit això, també Cary Grant mereixia el premi perquè aconsegueix en cada moment estar prou ambigu i prou al límit entre —d'una banda— la fredor amable de qui —tal vegada— vol dissimular el seu criminal pla i —d'altra banda— la innocència despistada de qui —com que no pot concebre que la seva muller sospiti això d'ell— ni se li acut prendre algunes precaucions o evitar certs detalls en el seu comportament. Costa molt equidistar de l'elegant, sofisticat i pervers assassí i de l'enamorat inconscient, una mica babau i maldestre, perquè manca de prou penetració psicològica per a veure que estava deixant néixer «l'ombra d'un dubte» en qui més l'estima.